

Ad 2. D. Scopus et objectum apparet fuit *epurationis*, C. verum N. Reformatio seu *epuratio* Ecclesie ab abusibus fuit utique pretextus, ut in ceteris hæresum antesignanis (1), ita et in primis protestantismi auctoribus quo tegerent propriam perduellionem ac populis fucum facerent: ast cito hæc larva cum ab illis tum ab istis decidit, talesque prodierunt quales reipsa erant, id est in omnia vitia projecti et effusi.

Ad 3. N. Eam enim proclamavit libertatem et independentiam quæ satis esset ad subigendam rationi individuali fidem *objectivam*. In hoc enim sistit controversie cardo, utrum protestantismus cum spiritum suum privatum sufficit uti normam credendorum et agendorum, se iudicem arbitrumque fidei ac morum constituerit necne; jam vero cum hoc negari nequeat, quid ad nos si consecraria omnia quæ in illo principio suo rationalistico necessario continebantur, statim non deduxerit? Satis est in omni re principium statuere; tempus deinde hominumque subacta ingenia illud evolvunt, ac ad maturitatem adducunt, id quod nimis reipsa contigisse novimus.

Ad 4. D. Ecclesiam trium aut quatuor priorum seculorum uti normam ac regulam fidei proximam constituit temere et ex arbitrio, C. solido fundamento innixus N. Cum alias jamdiu ejusmodi commentum exploerimus, non est cur iterum pluribus illud persequamur. Siquidem Ecclesia aut nunquam aut semper fuit et est infallibilis fidei regula. Hæretici antiquiores potuissent eadem ratione exceptionem opponere Ecclesie, cum tertio aut quarto seculo eos damnavit atque protrivit. Antiquitas sane tota commentum hoc penitus ignoravit. Quæstio denique moveri potest utrum Ecclesia illis seculis hanc vel illam doctrinam tradiderit, et nullus unquam controversie exitus erit (2).

Ad 5. N. et neg. paritatem quam instituunt protestantes inter eos quos vocant liberioris ingenii homines, et catholicos qui insurgunt adversus Ecclesie fidem. Etenim illi idcirco sunt symbolum angustanum adorti, quia adversus principium libertatis examinis, quod constituit essentiam protestantismi, statutum illud fuerat et quidem ab hominibus privatis nulla pollentibus auctoritate quæ obligationem inferret, ac vi rationalistici principii, quod facto destruebant. Catholici e converso insurgunt adversus principium auctoritatis quod constituit essentiam catholice reli-

qui ne voudraient pas voir dans le monde religieux l'ancien paganisme modifié.

(1) Cf. *Hist. du pape innocent. III.* Frid. Hurter, tom. III, liv. XIV. pag. 4 seqq.

(2) Suo loco audivimus Gibbonium ipsum fatentem germinum papismi, id est catholicismi, primis Ecclesie seculis in viguisse, prout et alii increduli et protestantes fassi sunt. Contra vero juxta Semlerum, ab ætate apostolica usque ad seculum reformationis perseveravit fuso judaismi et gnosticismi quæ facta est opera episcoporum, qui in concilio conveniunt, in ipsis Ecclesie incunabulis. Notum denique est catholicos contendere adversus protestantes fidei articulos omnes in primæva traditione contineri. Absurdum itaque undequaque se prodit arbitrium istud primitivorum protestantium systema.

gionis. Nulla igitur intercedere paritas inter utroque potest.

Ad 6. D. Mutationes illæ accidentales sunt, ex protestantismi principio, C. in se N. Semel ac enim protestantes rationem individualement proclamant fidei normam ac regulam principem, cum jam de fidei substantia actum sit, eo sensu quævis aliæ innovationes dici accidentales possunt. Ast non ita si spectetur res in se, in ipsa fidei natura, in motivo suo *formali*, quod non est nisi auctoritas Dei revelantis; a qua nempe vel minimum desciscere atque objectum revelationis vel in minimo articulo pro lubitu immutare, idem est ac substantiam ipsam Fidei aggredi ac infringere. Accedit, mutationes quas vocant adversarii *accidentales*, relativas esse. Nam pro anabaptistis accidentaliter plane mutatio est valor pædo-baptismi; pro sociniani negatio omnium mysteriorum, et ita porro. Quo fit ut per hujusmodi mutationes *accidentales* fides omnino concidat ac evanescat (1).

Ad 7. N. Hæc enim retorsio jam supponit præferendum esse iudicium individuali auctoritati Ecclesie. Hoc enim sublato, nulla amplius fieri retorsio potest. Accusant porro protestantes Ecclesiam idololatriæ ac superstitionis quoad cultum sanctorum eodem plane jure quo presbyteriani illam ejusdem criminis inculant ob adorationem Christi in eucharistia, quo sociniani ob adorationem Christi ipsius, et ita deinceps (2).

Ad 8. Neg. sequelam; etenim si patres censuerunt melius fuisse ethnica gentes profiteri vel ipsum polytheismum atque idololatriam quam atheismum, quanto magis catholici jure censent melius esse speciem saltem ac veluti umbram christianismi a protestantibus teneri quam omnem penitus christianismum abjici? Præsertim cum plures in protestantismo, ex classe potissimum rudiorum, spiritu saltem spectent ad Ecclesiam catholicam, quotquot scilicet ignorantia invincibili laborant de falsitate propriæ sectæ. Quoad reliquos, ipsi viderint: Deus eos iudicabit. Ceterum catholici sequelam hanc dimittunt protestantibus atque schismaticis qui furore perciti adversus Ecclesiam catholicam maluerunt aut maluit subditos suos permanere in paganismo, islamismo et judaismo, quam permittere ut catholici missionarii illos ad veram Christi fidem perducant (3). Vere sola Ecclesia catholica mater est.

(1) Sane Bretschneider in suo *Manuali dogmaticæ Ecclesie evangelicæ lutheranæ* tom. I. edit. 1839. rejicit omnem admissionem puram ac sensibilem veritatum revelationum, quia leges naturales mentis humanæ sunt in oppositione cum factis in revelatione contentis. Eckermann in sua *dogmatica* tom. I. p. 715. agens de articulis fundamentalibus censet *solan* existentiam Dei sufficientem esse. Schleiermacher fatetur omnes *mythologias* non esse quoad suum fundum nisi *monotheisticas* et *christianas*, apud Amand Saintes. *Hist. critiq.* cit. pag. 364.

(2) Henke in op. *Lineamenta instit. fidei Christ., histor. criticæ.* Helmstadii 1795, scribere veritas non est *Christolatriam* ac *bibliolatriam* in genere, esse impedimenta quæ auferri absolute debent, atque ad seculum nostrum spectare asciam immittere omnibus his superstitionibus. Cf. *Hist. crit.* p. 277.

(3) Cf. quæ scripsimus in tract. *De matrim.* cap. 4, prop.

III. Potius post hæc dicta juverit sciscitari a plerisque protestantibus in quem finem tandem tot impensis diffundere satagant Biblia in quæ non credunt, propagare christianismum quem funditus labefactant ac destruant, catholicos demum pervertere nisi ut totidem apostatas faciant a Christo ejusque religione? Quare demum modis omnibus missionarios catholicos impediunt ne Christum annuntient? Vere istis hominibus aptantur Apostoli verba 1. Thess. II, 16. « Prohibentes nos gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem. » Atamen Borussia rex et sic dictus archiepiscopus Cantuariensis conjunctis viribus adiuvant abortum illum, quem episcopus hierosolymitanum vocitant, constituere protectorem et adiutorem omnium anglicanorum et evangelicorum qui eo se conferrent ad conversionem Israelitarum. Quis porro non miretur novum

hunc episcopum anglicano-evangelicum, et evangelico-anglicanum, id est biceps monstrum neutrius generis; et quidem dum anglicani protestantur adversus evangelicos tanquam *dissidentes*, et evangelici invicem a se repellunt anglicanos uti *semi-pontificios*! Cf. *L'union catholique* 9. Mars 1842, et *L'univers* 20. Juillet 1842. Ceterum proselytismus Israelitarum non est nisi velamen: vera quippe ratio hujus institutionis est abducere catholicos ab Ecclesia, id est, a Christo.

Si quis præter ea quæ hæcenus de protestantismi natura et passibus evolvimus, plura adhuc discipiat, consulat aliud egregium opus germanice editum « *Vergleichende Darstellung des Protestantismus, insbesondere des Lutherischen mit sich selbst*, etc. seu *Expositio comparativa protestanti mi, ac specialim lutheranismi secum ipso*, etc. Mogunt. 1837, auctore Th. Jos. Heberling.

SECTIO SECUNDA.

DE METHODOLOGIA.

Institutum nostrum sectantes, postremo hoc loco agemus de applicatione eorum quæ hæcenus exposuimus ac vindicavimus, quatenus nempe theologus in usum suum convertere possit ac debeat quæ de locis seu fontibus theologicis constituta sunt. Ne vero in incertum vagemur, accurate definienda occurrunt quæ ad id conferre queunt. Sunt autem theologus *munus, methodus, et instrumenta*. Ex munere enim quod theologo incumbit facile dignosci poterit qua uti debeat methodo, ad illud explendum; ex munere autem ac methodo, quibus demum instrumentis ei opus sit ut finem sibi propositum recte ac fructuose assequatur. De singulis proinde in totidem capitibus disseremus: cum tamen ad finem nobis properandum sit, nonnisi potiora continentem oratione eaque summis veluti labiis delibabimus.

CAPUT I. De theologi munere.

Munus theologi triplici præsertim ratione spectari potest: aut enim ipse in catholice fidei dogmatibus rite exponendis, propriisque illorum argumentis firmandis, nec non conclusionibus ex iis legitime cruendis operam ponit; aut intimos illorum nexum ac intrinsecas rationes, quantum humanæ mentis capacitati datum est, inquirere, atque illustrare admittit; aut demum in aciem descendens eadem dogmata adversus impugnatores omnes tuetur, contrariasque recte fidei opiniones quascumque evertit. Primum dici potest theologi munus *strictè dogmaticum*; alterum *speculativum*; tertium denique *polemicum*. Plerumque vero theologus triplex istius modi munus simul conjungit.

Quidnam porro præstare possit theologus, quæque illi leges ac limites servandi sint ubi dogmatico ac speculativo munere fungitur, satis ex iis liquet quæ persecuti sumus in capite III sectionis antecedentis. Aliquid hic, potius addimus de tertio illo theologi officio quo manus consere debet cum catholice veritatis impugnatoribus; in quo nimirum pro diversa

adversariorum specie diversa item ratione officium suum expleat necesse est. Hi porro adversarii sunt aut infideles, aut hæretici; aut etiam catholici neologismum ac novitates consecrantes quibus sincera catholica doctrina labefactari quoquomodo possit.

1. Si igitur ipsi agendum cum infidelibus aut incredulis sit, veritatem ac divinitatem christianæ religionis iis omnibus argumentis ostendet quibus evincitur Deum supernaturali modo hominibus suam dedisse revelationem, quæque suo vindicavimus loco. Si judæi fuerint, ex Veteri Testamento evincet promissum expectatumque fuisse Messiam, qui certo ac præfinito tempore advenire debuit; ex collatione autem utriusque fœderis ceterisque omnibus administris ostendendum erit, hunc nec alium fuisse aut esse posse præter J. C. Nazarenum. Ita vero semper suam instituere pugnam debet, ut ex principiis ab adversario admissis continenter procedat.

2. Sin vero illi sit adversus hæreticos dimicandum, attendi apprime debet utrum id fiat ante vel post latam ab Ecclesia definitionem. Porro si ante definitionem impugnare theologus debeat novatores, inspicienda illi est natura veritatis quæ ab hæreticis impetitur; interdum enim adeo manifesta est prava et hæretica istorum doctrina, ut satis ei sit comparisonem instituere inter doctrinam quam palam et aperte circa aliquem articulum veluti de fide proficitur Ecclesia, et novatorum aggressionem, ut illic theologus deprehendat atque ostendat hanc plane heterodoxam esse. Sic e. g. quando Arius adortus est divinitatem Verbi, statim, ut hæreticus etiam ante celebrationem Nicænae synodi a patribus est habitus, ac idem de pluribus aliis merito dicendum est (1). Ast non omnia quæ in controversiam veniunt ejusmodi sunt; siquidem plura sunt quæ veluti in germen continentur in deposito fidei; aut in quibus non satis liquet traditio, cujusmodi e. g. ætate Cy-

(1) Uti e. g. cum Lutherus adortus est septenarium sacramentorum numerum, aliosque ejusmodi articulos, statim uti hæreticus proclamatus est. Idem die de sociniani qui ab omnibus uti hæretici habentur, quamvis a nullo œcumenico concilio fuerint damnati.

priam quæstio extitit de valore baptismi ab hæreticis collati. Cum res porro ita se habeat, theologi officium est sedulo inquirere in fontes theologiæ proprios, Scripturam et traditionem, ut inde veram germanamque eruat Ecclesiæ doctrinam. Cavere autem maxime oportet ne præveniat Ecclesiæ iudicium, sed solum ei præsto esse debet in fundamentis exhibendis quibus vera doctrina fulcitur (1). Quod si edita jam fuerit solemnitas Ecclesiæ definitio, non aliud ei superest, quam hanc definitionem mediis omnibus adstruere, atque ab adversariorum telis tueri.

5. Salebrosior admodum est agendi ratio quam tenere debet theologus in controversiis quas agitatur cum catholicis ipsis. In duas istæ classes dispertiri possunt: aliæ quippe sunt fidei; aliæ vero veluti adiphora ac indifferentes, cujusmodi sunt e. g. quæ duorum atque eo amplius seculorum tractu in scholis catholicis disceptata sunt circa gratiæ naturam, scientiam Dei, prædestinationem, quin inde quidpiam concluderetur, ingenti sæpe temporis jactura, quandoque etiam charitatis detrimento non levi. Cum autem Ecclesia nihil circa illas quæstiones definire voluerit, satius erit sua unicuique scholæ placita relinquere. Aliæ vero doctrinam catholicam proxime attingunt, uti voluntas Dei salvandi omnes homines, etiam supposita originali noxa, ac proinde collatio gratiæ quæ omnibus necessaria est ad salutem obtinendam; multo vero magis tot erroneæ doctrinæ jansenistarum, aliorumque neotericorum, qui ea constituunt principia ex quibus periculum instat non solum fidem labefactandi, verum etiam ipsius christianæ religionis basim evertendi. In his theologus strenuam navabit operam ut intemeratam servet catholicam doctrinam. Sic etiam eos scriptis persequetur suis qui contra formulas ac locutionem in Ecclesia longo seculorum tractu consecratam, novas voces, vagas, ambiguas atque suspectas introducunt, ex quibus magna saltem oritur idearum confusio, nec semel sub illis erronei conceptus delitescunt. Cavere tandem debet theologus ne dum nimio zelo adversarios urget, censuris notet catholicorum doctrinam: ipse quidem utpote privatus poterit indicare quæ nota inurenda sibi videatur alicui doctrinæ, sed eam demum intelligere ad solam Ecclesiam, seu rom. pontificem spectat (2).

(1) Siquidem theologi meri Ecclesiæ adiutores sunt: veri iudices non sunt nisi episcopi cum et sub romano pontifice, ut suo loco ostendimus; adeoque nec debent nec possunt privati theologi horum antevertere iudicium.

(2) Est enim actus jurisdictionis qui privatis competere non potest. Fatendum est nonnullos faciles sese exhibuisse in ejusmodi censuris ferendis, quique proinde non semel a Bened. XIV. in suo op. *De synodo* hac de re arguuntur. Porro censurarum theologicarum septem species recensit conc. Constantiense sess. 8. et 11. in damnatione articulo- rum Wicleffii quos reprobat ut hæreticos, ut erroneos, ut scandalosos, ut blasphemos, ut piam aurium offensivos, ut temerarios, ut seditiosos. His aliæ plures adjectæ sunt a rom. pontificibus in damnatione plurium propositionum, quæ declarate sunt vel *proximæ hæresi*, vel *de hæresi suspectæ*, vel *male sonantes*, vel *schismaticæ*, vel *injuri- osæ*, vel *impie*, etc. De quibus censuris ex professo agit Montagnus in op. *De censuris*, seu *notis theologicis et de sensu propositionum*, quod præstat in vol. 1. *Cursus theolog. completi*, col. 1168 seqq.

Interdum etiam theologus, dum polemicæ partes exercet, *irenicas* etiam quas dicunt, fructuose suscipere poterit, adversarios ad unitatem fidei excitando, iisdemque compositionis viam veluti commonstrando. Non quod ipse quidquam de catholica veritate cedere possit pro qua etiam cum sanguine decertandum; sed quod dum veritatis illius jura defendit, ita potest eam efficaciter suaviterque suadere, ita omnem errorum facum adimere, ut animi ad viam unitatis ac pacis ineundam disponantur. Hinc theologia quæ hoc obit officium, *irenica* vel *henotica* dicta a recentioribus est.

CAPUT II. — De Methodo.

Methodus scientifica, seu recta et ordinata rei tractatio quæ ad veritatem tuto detegendam vel rite tradendam ac demonstrandam inservit, bifariam, ut notum est, a philosophis distingui solet. Nam quæ a particulari ad universale, a composito ad simplex, ex partium resolutione singularumque investigatione procedens in veritatis incognitæ et latentis notitiam quasi tentando devenit, *analytica* dicta est: quæ vero ab universali ad particulare, a simplici ad compositum, de una ad aliam veritatem mutuo nexu cum illa conjunctam quasi componendo assurgit, et non tam veritatem inquirit quam jam exploratam ceteris tradit ac ostendit, *synthetica* audit. Unde etiam prima ut *methodus inventionis*, altera ut *methodus demonstrationis* spectatur.

Ut porro de re theologica disceptemus, cum eam ad scientiæ dignitatem eveli posse atque adeo natura sua deberi jam vindicatum sit, quinimo cum ceteris scientiis præstet, ut ostendit D. Thomas, quippe a Deo ipso per revelationem *immediate* accipit principia sua (1), quis dubitet eam scientifica omnino methodo, seu quod alii aiunt *systematice*, tractandam esse? At enim quæstio inter recentiores acriter agitatur, quænam methodus theologiæ tractandæ magis accommodata sit, et num *analytica* potius aut *synthetica* sit adhibenda.

Hæc porro ætate, qua philosophi plerique non modo in naturalibus disciplinis sed in rationalibus etiam ac psychologice analysi maxime delectantur, sunt qui eandem methodum in theologiam invehi magno cum ejus emolumento posse contendunt: et sunt etiam qui eo usque progressi sunt, ut assererent, dogmata omnia hactenus a theologis tractata in tenebris ac sordibus jacere nisi ad strictam *analysim*, ad methodum nempe plane contrariam illi ab istis adhibite, revocentur; ac propterea vehementer carpunt superiorum ætatum theologos quod nec firmitati scientiæ theologicæ, nec veritati fidei methodo sua *synthetica* consuluerint (2).

(1) Cf. 1. q. 1. art. 5. « Testimonium veritatis primæ (ait alibi s. Thomas) se habet in fide ut principium in scientiis demonstrativis. » q. 14. de verit. art. 8.

(2) Ita aperte Hermesius in ipso Introductionis suæ philosophicæ lumine constituit, se firmam jamdiu persuasionem nactum fuisse « quod doctrinæ theologicæ etiam *notissima* velamine quodam involute erant, earumque verus sensus

Nos igitur aliquid de hac quæstione attingentes primum distinguamus oportet inter theologiam *dogmaticam* proprie dictam, quæ nimirum veritates omnes a Deo revelatas, et conclusiones inde manantes complectitur, atque eam theologiæ partem, quæ *præambula* persequitur ac *præparatoria* dici potest, et ab aliquibus *generalis* nuncupatur, quippe quæ in principiis ac fundamentis theologiæ propriis, nimirum revelationis divinæ existentia, veræ Ecclesiæ natura atque auctoritate, sacris Scripturis ac traditionibus constituendis versatur (1).

Porro si de theologia proprie dicta tradenda disceptes, dubium, nostro quidem iudicio, esse nequit quin methodus scientifica in scholis catholicis adhibenda *synthetica* prorsus esse debeat ac *demonstrativa*. Id enim scientiæ hujus indoles ac ratio postulat omnino. Num enim theologus fidei veritates veluti latentes adhuc ac ignotas tractare potest, cum et ipse et omnes quos edocet, illas jam a proxima fidei regula, Ecclesiæ nempe auctoritate propositas, divina fide jam credere debeant (2)? Si igitur theologi munus eo

in tenebris latens, atque ambiguitati manebat obnoxius, usque dum unaquæque illarum veluti integrans pars completi ejusdem systematis non spectaretur; atque hoc systema non edificaretur per viam inquisitionis (inquisitionis videlicet intellectæ ratione. « Plane contraria systemati synthetice ceterum communi, ac per omnes *dubii* labyrinthos constanter non duceretur. » *Intr. phil.* p. 3, 4. In methodologia vero præmissa Introductionis positivæ p. 25 et seqq. invenitur in communem theologorum methodum syntheticam 1. quia conclusio theologica instituitur hoc pacto per partialem tantum notitiam rei de qua agitur, ac proinde eo modo qui non sufficit ad fundandam *fidem quæ irrationalis non sit*. 2. Hinc conclusio est semper illegitima, et semper incerta, licet etiam forte in se vera esset. 3. Convictio nostra de veritate theosæ nunquam fere in nobis firma manet et suspensio carens, dum audimus postea existere contra illam thesiam rationes oppositas. Hæc porro Hermesii querelæ, seu insectationes totum doctorum scholasticorum agmen, imo omnes fere theologos ad ejus usque tempus alieunt. Estne igitur in Ecclesia Christi quoad rationem fidei scientiam tradendi, exponendi, probandi obscurantismus universalis per tot secula ad Hermesium usque agnosendus? En tamen quo tendat demum Hermesii sententia.

(1) Veritates in quibus theologia dogmatica proprie dicta versatur non ejusdem gradus ac generis sunt. Aliæ enim sunt *veritates aut dogmata fidei* quatenus sunt *immediate* revelata a Deo; aliæ *conclusiones theologicæ* quæ ex primis illis veritatibus, tanquam principiis, legitima deductione ac rationatione eruantur.

Porro inter *veritates fidei* veniunt primo *articuli fidei*, qui sunt veluti quædam fidei capita in quibus cetera dogmata continentur, quales sunt articuli contenti in symbolo, quod Ecclesia fidelibus credendum proponit. Aliæ vero veritates seu dogmata sunt quæ vel in deposito revelationis continentur et communi Ecclesiæ fidei utuntur, et dicuntur *dogmata revelata*: vel etiam ab Ecclesia expressa definitione sancita sunt, et constituunt dogmata *declarata* atque *strictè catholica*.

Conclusiones theologicæ, vel deducuntur a duabus præmissis quæ ambæ *immediate* sint *revelatæ*, vel quarum una tantum de fide sit, altera vero lumine duntaxat naturali innotescat. In utroque casu non sunt *immediate* revelatæ a Deo, sed tantum *mediate* vel *implicite*. Porro si conclusio theologica aliunde sit revelata, aut Ecclesiæ iudicio nitatur, ad fidem *immediate* pertinere dubium non est. Secus vero, cum propositionem unam ex aliâ rationando eruere rationis humanæ sit opus, conclusio ejusmodi ad fidem *directe* non pertinet. Quod si tamen per evidentem deductionem ex principiis *immediate* revelatis illata sit, ad fidem *mediate* saltem et *indirecte* pertinere poterit, pro iis saltem, qui vim deductionis comprehendunt.

(2) Perbelle hic quadrat quæ Vincentius Lirinensis in aureo suo *Commonitorio* habet in illa Apostoli verba, *Depositum custodi*, quæ quidem munus etiam ejusque theo-

logi spectat ut veritates illas accurate et ordinate exponat, illustret, demonstret, tueatur; ut Ecclesiæ doctrinam cum regulis fidei remotis, Scriptura et traditione plane consentientem ostendat; æquum non est ut tractationem suam in ancipiti veritatis inquisitione, quasi tentando et conjiciendo colloquet, sed omnino ut veritatem validissimis suis fundamentis, principiis nempe revelatis innixam, *demonstrative* exhibeat.

Accedunt ingentia commoda quæ ex hac methodo synthetica proveniunt. Nam dum tota rerum exponendarum series probe in antecessum explorata supponatur, possunt singulæ res suo quæque loco atque ordine apte disponi, ut mutuis inde nexis, et scientifica quasi compago exurgat. Principia necessaria conclusionibus præjaciuntur; accurate definiuntur notiones; quæ insequentibus lucem affundant, præmittuntur: propriis unaquæque res argumentis firmatur. Atque ita cum brevitati, tum præsertim perspicuitati ac soliditati tractationis apprime consulitur.

Contra vero plura *analytica* methodus secum ferret incommoda. Siquidem præterquam quod difficile tunc quæstiones omnes ita disponi possent, ut strictus ordo, nexus ac dependentia, saltem quantum rei patitur natura, inter unam atque aliam veritatem constituerentur; mirum quot per eam methodum ambagibus innodaretur theologia disceptatio! Quodvis enim objectum de quo *analytice* inquirendum esset num aliquid et quidnam revelatio doceat, prius in omnes suas partes ac relationes dispertiri oporteret; dein circa omnes istas partes relationesque novam singulatim instituere quæstionem; rationes *pro* et *contra* singulas illarum ex propriis revelationis fontibus expendere; difficultates omnes superare; videre utrum conclusio alii veritati opponatur, utrum principium aliquod exploratum rationis eidem obsistat, ac demum decernere num aliquid certi ex tota hac inquisitione ratio colligere queat (1). Jam vero quis non videt quam difficile ac salebrosam sit per tot tantasque ambages ad argumenti deum exitum pervenire? Quam facilis in adeo perplexa et multiplici inquisitione erroris illapsus! Quam latus campus subtilitatibus ac tricis pateret a quibus non nisi aggre te expedias! Quid vero magis inopportunum juvenum theologorum mentibus informandis?

Quin et illud addi potest, hanc methodum valde fidei periculosam atque adeo noxiam existere. Ex

logi spectant. « Quid est *depositum*? Id est quod tibi creditum est, non quod a te *inventum*, quod accepisti, non quod extogitasti: rem non ingenii, sed doctrinæ, non usurpationis private, sed publicæ traditionis, rem ad te perductam, non a te prolata: in qua non *auctor* debes esse, sed *custos*; non institutor, sed *sectator*; non dicens, sed *sequens* » § 27. Sed totus hic liber legi ac perlegi a theologo meretur, ut et munus suum quale sit rite agnoscat, et quæ sibi regulæ, quæ methodus sectanda sit in catholica veritate tradenda ac illustranda.

(1) Hæc omnia aliaque etiam multa quæ inquisitionem hanc circa quodvis dogma impeditiorem adhuc ac difficiliorem reddunt, præscribit et exigit Hermesius in sua *methodologia* præmissa dogmaticæ speciali christiano-catholicæ § 43.

dubio enim tota incipit inquisitio et per dubium progreditur. Dogmata quæque fidei habentur uti problemata de quibus ratio individua demum debeat decernere. Esto quod dubium initio *hypotheticum* tantum sit; sed *positivum* ac *reale* facili progressu evadit. Quippe animus assuescit persuasionem in fidei veritatibus suspensam habere, propriis viribus unice fidei, auctoritatem omnem graviorum theologorum contemnere, novas conceptibus jam firmis ratisque ideas adnectere, Ecclesie ipsius magisterium sui minus despiciere, saltem ad sua cuiusque placita accommodare, atque ita revera rationem in rebus fidei non veluti universale quoddam instrumentum, sed veluti unicum medium ac principem normam habere.

Cujus rei luculentum, licet triste exemplum suppeditat seculo XII. Abelardus, sicut alibi commemoravimus, quique illius scholam secuti sunt (1). Nostra vero ætate ad methodum quod attinet in theologiam inveciam, Abelardi vestigiis haud parum inhæsit Hermesius in quo damna illa quæ nunc recensuimus, ex hac, quam speciose vocant *eristicam* vel analyticam, methodo in universam fidem manantia, nimis aperte se produnt (2). In cuius nempe systemate du-

(1) Sane Petrus Abelardus de quo s. Bernardus scribit ep. 192. ed. Maur. «Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium: cum de gratia, sapit Pelagium: cum de persona Christi, sapit Nestorium:» in hos aliosque errores dilapsus est ex methodo quam sibi sectari præstituerat, nihil scilicet esse fide credendum quod prius ratio admittendum omnino non suaderet; atque ita præter cetera opus illud suum inscriptum *Sic et non* composuit, in quo rationes *pro et contra* unamquamque fidei veritatem congerens, omnia dogmata veluti problemata spectavit, logica rationis vi solvenda. Juverit iterum audire s. Bernardum idoleum hujus systematis acriter persequentem, præsertim epist. 190. seu opuse. XI. in cit. ed. ubi ita de Abelardo scribit ad Innocentium II. cap. 1. «Et quid magis contra fidem, quam credere nolle, quiddam non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, *Qui credit cito, levius est corde*, cito credere est, inquit, adhibere fidem *ante rationem*;» et cap. 4. «Nec mirum, prosequitur, si homo qui non curat quæ dicat, irruens in arcana fidei, thesauros absconditos pietatis tam irreverenter invadit, atque discerpit: cum de ipsa pietate fidei nec pie, nec fideliter sentiat. Denique in primo limine theologiae, vel potius *stultitie sue* fidem definit *æstimationem*. Quasi cuique in ea sentire et loqui quæ libeat liceat; aut *pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus* nostræ fidei sacramenta, et non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est et spes nostra? Stulti ergo martyres vestri, sustinentes tam acerba *propter incerta*, nec dubitantes *sub dubio* remunerationis præmio durum per exitum diuturnum ire exilium. Sed absit ut putemus in fide vel spe nostra aliquid, ut is putat, *dubia æstimatione pendulum*; et non magis totum quod in ea est certa ac solida veritate subnixum, oraculis et *miraculis* divinitus persuasum, stabilitum et consecratum partu Virginis, sanguine Redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis; si quominus, ipse postremo Spiritus reddidit testimonium s. spiritui nostro, quod filii Dei sumus. Quomodo ergo fidem quis audeat dicere *æstimationem*, nisi qui s. spiritum istum nondum accepit, quæ evangelium ignoret aut fabulam putet? . . . Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est *dubitare de omnibus*, scire nihil. » Hactenus s. Bernardus; consuli etiam potest de Abelardo Gaufridus lib. III. vitæ ejusdem sancti cap. 5. Ejus porro doctrina proseripta est et libri damnati ab Innocentio II. Cf. Acta concilii Harduini tom. VI. p. 2. col. 1221 seqq. Frustra porro discipuli Abelardi adiahi sunt vindicias magistri sui suscipere, nomen siquidem Abelardi rationalismi nota inustum ad posteritatem pervenit, nec nisi palinodia potuit ipse sese a promerita damnatione liberare.

(2) Apertum sane est haud longe dissimili ac Abelardus ratione ex falsa methodo sua peccasse Hermesium. Ipse etiam illud *sic et non* Abelardi in fundamentis ac dogmati-

bium *theoreticum* ac *positivum* ad veritatis inquisitionem exigitur (1); auctoritatis theologiae pondus omnino a theologia eliminatur (2); novæ, planeque labilis ac ad scepticismum pronæ philosophiæ placita veluti fidei basis adstruuntur (3), essentielles dogmatum catholicorum conceptus immutantur ac pervertuntur (4): atque ita latissima ad errorem omnigenum sternitur via (5).

Restat igitur ut concludamus, tot graves ob causas, methodum *syntheticam* seu *demonstrativam*, in scholis catholicis theologo dogmatico adhibendam esse. Cui quidem ut fideliter sese accommodet, curabit imprimis, cum ad singulas veritates probandas devenerit, statum quæstionis accurate ac dilucide determinare, prænotiones tradere, veritatem catholicam

bus fidei constituendis sectatus, seu potius *antitheticam* Kantianam cum dubio *theoretico* in theologiam universam inducens, veluti unicum methodum veritatis inveniente ac firmandæ aptam, ita dogmata pertractat ac totidem vere essent *problemata*, ita rationes rationibus opponit ut animus semper hæreat suspensus quoniam demum evisura sit resolutio; ac licet fontes theologiae proprios adhibere profiteatur, totum demum ad rationis defertur iudicium.

(1) Cf. quæ supra de Hermesianismo philosophico scriptimus, necnon quæ adnotavimus n. 243. cum not. adnexa. Certe qui exigit, veluti *necessariam* animi præparationem ad fidei veritatem invenientiam, ut animus etiam in homine jam fidei, saltem theologo, in omnimoda *indifferentia seriatim* ac *positiva* se ponat circa quodvis systema religiosum, licet *catholicum* sit, ut solum rationis ductum sequatur, quocumque demum hæc ratio illum ductura sit, noane dubium *positivum* ac *reale* de fide iam suscepta etiam *catholicam* præscribit? Atqui ita Hermesius, ut vidimus, in *methodologia* præmissa *introductioni* suæ *positivæ*; neque vero in altera *methodologia* præmissa *dogmaticæ speciali* id retractat, sed potius suadet unam eandemque methodum jam prius statutam debere etiam toti dogmaticæ aptari, ut fides in dogmatibus singulis *rationalis* sit. Cf. *Dognat. christ. cath.* § 50. p. 99. et alibi.

(2) Principium Hermesii est, in scientia, etiam theologia, auctoritatem nec veterum nec recentiorum ullius esse ponderis, sed tantum rationis sive theoreticæ sive practicæ dictamen. Cf. *Intr. phil.* p. 385. Quis porro locos omnes ex ejus operibus recensere posset in quibus ipse doctores scholasticos, theologosque generatim reprehendit, ac suggillat, quod veros conceptus dogmatum plane ignorarint, ac theologia tenebris obvolverint!

(3) Cf. quæ de natura hujus philosophiæ supra quam tota juxta ipsum theologia superstrui debet, si quidem theologiam vere catholicam habere velimus, superius disceptavimus.

(4) Longum sane opus esset ista omnia persequi. Quis enim paucis complecti posset quæ de Dei sanctitate, libertate, justitia, de novo redemptionis conceptu, de peccati originalis natura, de gratiæ distributione, de gratiæ sanctificante aliisque ejusmodi dogmatibus docuit Hermesius, ea nempe libidine abreptus, conceptus omnes theologicos ad placita philosophica rationis suæ quam veluti infallibilem normam ac tesseram veritatis spectavit, redigendi?

(5) Sed nimis hic opportunitatem est referre verba auctoritatis et sanctitatis plevisima summi pontificis ipsius *GREGORII XVI*, in decreto edito adversus doctrinam Hermesii 26. sept. 1855: «Magistri existunt erroris, quia veritate discipuli non fuerunt. Peregrinis quippe improbandisque doctrinis sacra ipsi inficiunt studia, et publicum etiam, si quod tenent in scholis et academiis docendi magisterium profanare non dubitant, ipsaque, quod tueri se jactant, sacratissimum adulterare dignoscuntur fidei depositum. Atque inter hujusmodi erroris magistros, ex constanti et fere communi per Germaniam fama adnumeratur *Georgius Hermes*, utpote qui audacter a regio, quem universa traditio et ss. patres in exponendis ac vindicandis fidei veritatibus tramite straverunt deflectens, quin et superbe contemnens et damnans, tenebrosam ad errorem omnigenum viam molitur in «Dubio positivo tanquam basi theologiae inquisitionis,» et in principio quod statuit, «rationem, principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem.»

a quæstionibus adscitis discernere: patefacere quodnam sit objectum definitionis. Proposita itaque hoc modo Ecclesie aut romani pontificis definitione aut generatim quavis Ecclesie doctrina tanquam thesaurum adstruit argumentis suæ disciplinæ propriis, fulcietque iis omnibus subsidiis quorum capax est, omnemque evasions aditum adversariis occludet; demum quæ eidem thesi quacumque videbuntur ratione adversari, diluit. Hæc methodus simplicitate sua se commendat; hæc utilitates omnes quæ in veterum scholastica methodo inveniuntur haurit, ita tamen ut ejus vitia declinet, et theologiam ad proprios revelationis fontes revocet: hæc severitate sua captiosas subdolasque adversariorum fidei artes patefacit: (1) hæc demum jugi experientia ad juvenum mentes solide informandas aptissimam se ostendit.

Major adhuc excitari quæstio posset circa methodum aptiorem alteri theologiae generi, quam *præparatoriam* seu *generalem* nuncupavimus: quandoquidem ista non in dogmatibus firmandis versatur, sed in ipsa fidei fundamenta inquirunt, revelationis nempe existentiam, divinamque originem, veram Christi Ecclesiam, Scripturas sacras et traditionem e quibus veluti fontibus tota dein ac propria ac specialis theologia dogmatica sit derivanda. Attamen qui rationes omnes hactenus pro methodo synthetica allatas *demonstrativam* ejus indolem, soliditatem, perspicuitatem ac cetera demum commoda accurate perpenderit, contra vero incommoda atque adeo pericula omnia quæ methodum analyticam in rebus fidei necessario comitantur, in nostram facile descendet sententiam, syntheticam methodum etiam in hac theologia parte esse jure optimo antefendam. Non enim hic agitur de homine qui aut fundamenta christianæ religionis ignoret, aut vero ac *positivo* dubio circa ejus veritatem laboret: ambiguum quippe haud est quin tali in casu *analyticam* inquisitionem sua veluti sponte enasci opus esset. Agitur de catholico theologo, qui ideo hanc suscipit tractationem, ut fundamenta illa jam explorata revelationis, quæ veluti principiorum officio in scientia theologia fungi debent, firme vindicet ac stabiliat; ut *geneticam*, quem dicunt, illorum, ordinem, ac unius ab altero dependentiam accurate constituat; ut ostendat demum scientiam suam propriis iisque validissimis niti principiis quæ pro singulis fidei veritatibus argumenta inviata suppeditant. Quid igitur obstat, aut potius quid non suadet omnino, ut theologus hæc omnia *demonstrative* præstet eo plane modo quem paulo ante descripsimus? Scimus qui aliter tractationem suam instituit Hermesius, quos in scopulos etiam hæc in-

(1) Ex quo apertum fit quare Lutherus aliique reformationis auctores in methodum scholasticam ac in dialecticam ipsam tantopere sint debacchati. Neque nos probare possumus eos recentiores theologos, qui cane et angue pejus quiddam syllogisticam formam redolet, et aversantur, eaque humanum opprimi ingenium etiam in theologia conqueruntur. Abusus certe vitandi, sed cur in sacra hac disciplina tradenda ea est ableganda discipulandi forma quæ cum severas dialecticæ leges servet, veritatem ad simplicissimas propositiones revocat, in quibus si quæ falsitas aut fraus irreperit, facile apparet?

parte impegerit: quin imo dici potest ex falsa methodo in philosophica ac positiva introductione sua semel constituta, eo perductum esse ut eam ipsam methodum in specialem dogmaticam theologiam magno cum hujus detrimento inveheret.

Quod si agatur adversus incredulos, qui omnem respuunt revelationem, non idcirco, uti jam monuimus, synthetica hæc methodus erit theologo polemico deserenda, sed ipsi erit inhærendum eos perstringendo ex principiis quæ eidem admittunt. Si enim vere scepticos theoreticos (si qui tamen dantur) excipias adversus quos inutilis quævis esset concertatio, reliqui omnes, utut perditissimi, nonnulla saltem principia uti vera rataque habent. Illis itaque arreptis, ab iis exordietur theologus, ac ulterius progredietur propositionum serie ac ordine ita disposito, ut ex una in alteram thesim provehendo illos perducet ad admittendam divinam revelationem. Quo cum pervenerit, difficile haud illi erit eisdem demonstrare existentiam Ecclesie seu societatis a Deo ipso constitutæ custodis, depositariæ ac interpretis revelationis ipsius; hæc in tuto posita, ex ejusdem Ecclesie intima constitutione, proprietatibus, ac notis, nec non dotibus quibus a divino conditore suo prædita est, facilis erit progressus ad adstruendam auctoritatem Ecclesie catholice ejus magisterio omnes se subijcere debent ad habendam omnimodam certitudinem tum librorum divinorum, tum veri dogmatici eorum sensus, tum traditionis, ac traditionalis item sensus dogmatici in eadem societate continenter assertati; ac proinde, quod consequens est, illos perducet ad suscipiendam ab eadem Ecclesia fidem *objectivam* veritatum omnium quas Deus hominibus patefecit.

Neque vero nos dum pro toto theologiae systemate recte solideque constituendo syntheticam methodum, veluti unice aptam commendamus, cuiusque rerum analysi volumus esse infensi. Nil enim vetat, dummodo generalis methodus, quæ totum systema scientificum informat, synthetica sit, ne in particularium rerum tractatione analysis quandoque veluti in subsidium adhibeatur. Id locum habere præsertim potest cum theologus munus, quod *speculativum* diximus, suscipiens, intimam mysteriorum indolem, quantum assequi ratione licet, scrutatur, eaque ad quandam intelligentiam conatur evehere. Id etiam usum habebit, cum adversariorum difficultates solveat aggressus, illarum veluti latebras atque anfractus rimabitur, ut veritas tenebris ab iisdem obducta extrahatur in lucem.

Analysim igitur accuratam rerum in variis theologiae partibus, aut etiam analyticam methodum in aliqua singulari de re theologia tractatione nedum non excludimus, sed commendamus etiam: ast pro toto theologico dogmatum sive generali, sive speciali systemate adornando, ac pro recta dogmaticæ tradendæ ratione *syntheticæ* ac *demonstrativæ* procedendum contendimus (1).

(1) Ita apud scholasticos præclarioris, licet ipsi methodum *syntheticam* ac *demonstrativam* secuti sint, perfectæ passim analyses specimina occurrunt. — Falso

Atque hæc (ut aliquid demum hæc de re coronidis loco innuamus) accommodari etiam possunt quaestioni alteri quæ versari solet de lingua in rebus theologicis adhibenda. Nos enim non ii sumus qui omnem vernaculæ linguæ cuiusque nationis propriam usum e theologia re prorsus exulare jubeamus. Sunt aliqua tractationes vel *apologeticæ* vel *polemicae*, vel *irenicae* vel *historicae*, vel *erudita* ad eam pertinentes, quæ vulgari lingua utiliter eduntur, prouti varia locorum, ætatis, hominumque indolis adjuncta suadent. Ast si de systemate theologico universo perfecte instituendo, si de junioribus theologis in sacris disciplinis informandis agitur, nimis graves causæ rectum theologum impellere debent ad latinæ linguæ usum mordicus tuendum ac retinendum.

Possem pro hac affirmatione in medium afferre 1. quod latina lingua utpote constanti et antiquissimo Ecclesiæ usu consecrata et *liturgica* effecta, jus quoddam sibi merito adsciscere videtur etiam in sacras disciplinas quæ Ecclesiæ doctrinam fideique depositum continent (1); 2. quod Christi Ecclesiam, cum *catholica* vere sit seu universalis, maxime decet valdeque eidem fructuosum est, *universalem* linguam habere qua doctrina ejus *systematice* tradatur ac illustretur, sic ut varii catholicorum theologorum licet diversarum nationum labores in communem Ecclesiæ totius usum ac fructum venire queant; 3. quod patres quamplures, doctores, ceterique theologi scriptores superiores, fere omnium Ecclesiæ ætatum latina lingua opera sua potissimum exararint; 4. quod ubi a theologiae scholis latinus ablegatur sermo, vernaculis linguis suffectis, hujus linguæ studium in junioribus theologis restinguetur ac decidet, magno cum clericalis cœtus dedecore, atque Ecclesiæ ipsius detrimento.

Sed alia est ratio momenti adhuc valde majoris, quæ rem nostram omnino conficere debet: maxima nimirum pericula et damna quæ fidei catholice obveniunt oportet, si quidem ejus dogmata vernaculis linguis tractentur. Habent enim christiana dogmata cum ratis firmosque conceptus suos, quos immutare nefas est, tum locutiones illas perpetua traditione atque usu consecratas, quæ conceptus illos rite efferrunt, perpetuoque integros servant. Atqui si hæc omnia cuique e vernaculis linguis committantur, quæ variae ac mutabiles sunt, et quas quisque scriptor pro ingenio suo inflectere potest, ac aliam alius vocabulis significationem tribuere, quis non videt quot

tamen a quibusdam contenditur, scholasticis methodo analytica et ex dubio præterea *positivo* procedere. Si enim quaestionem principio forma dubitandi proponunt *an vel utrum*, etc.; si insuper difficultates, contrariasque sententias prius exhibent; hoc non arguit certe methodum analyticam, cum ipsi revera thesism suam positive ponant, eamque demonstratione evincere conentur. Difficultatum prævia expositio, non est nisi materialis ordinis inversio. Dubium vero quo rem plerique exhibent, ad methodicam quandam ac mere item materialem rei dispositionem pertinet, statimque ad thesism suam systematicam ac theoreticam probandam deveniunt. Ita videre est apud scholasticorum principem s. Thomam.

(1) Vide quæ egregia habet cl. De Maistre de lingua latina ejusque usu in Ecclesia universali in op. *Du Pape*. liv. I, chap. 20.

inde in dogmata ipsa varietates, ambiguitates, perversiones etiam dimanant? Præsertim vero hæc ætate qua tot philosophiæ systemata, tot opinionum placita communes conceptus totumque pene dixerim verborum usum ac acceptionem plane sus deque verterunt, nonne valde pertimescendum erit, ne scriptorum ingenia nisi in rebus fidei tractandis fixa aliqua conceptuum ac verborum lege coerceantur, in *profanas verborum novitates*, ac in totius sacrae scientiæ perversiorem proruant? Atque utinam id non lactuosa nimis recentioris ætatis experientia testaretur (1)! Ex quo enim in nonnullis regionibus latina lingua e theologicis disciplinis, etiam a junioribus erudiendis exulavit, neoterice philosophiæ placita ita in theologica dogmata irrepserunt, ita imaginationis æstui habentæ laxata sunt, ita simplicitas fidei, quæ in scientia etiam theologica elucere debet, adscititiis est ornamentis et fucis adulterata, ut veram germanamque theologiam frustra desideres. Scriptores invenies, etiam doctrina ac religionis studio ceteroquæ præditos, quorum theologica opera si in aliam quancumque linguam convertere tentes, vix tolerabilem aliquem sensum, hominumque captui pervium assequi poteris. Hæc quidem nos non animo quemquam insectandi proferimus, sed tantum pro religionis bono, pro juventutis in spem Ecclesiæ adolescentis necessitate, pro sacro illo fidei deposito, corruptibili quovis auro argenteve longe pretiosiore, quod quidem theologus quisque, si quidem catholicus haberi velit et sit, purum, sartum, integrum custodire debet et tradere (2).

CAPUT III. De instrumentis seu mediis quæ theologo usui esse possunt.

Præter fontes de quibus in hæc tractatione egimus et ex quibus theologus suas haurire debet probationes, plura alia ad rem catholicam asserendam, illustrandam ac tuendam subsidia sibi comparat necesse est. Subsidia hæc quæ *instrumenta* vocavimus seu media, alia *intrinseca* et propria scientiæ sunt, *extrinseca* alia et veluti aliunde adscita.

Intrinseca porro sunt Scriptura et traditio cum iis

(1) Placet heic e Baltzerio exscribere testimonium percelebris inter Germaniæ protestantis, historiæ præsertim scriptoris, scilicet *Leo*, qui alio etiam ex capite deflet in Germania sua usum vernaculæ linguæ in res theologicas inductum, lingua latina derelicta. « Si hujus seculi initio, postquam Wulke, De Wette, Gesenius alique invexerant in theologiam tendentiam illam dissolutionis, extitisset aliqua prohibitio (Gubernii nimirum) ne investigationes illæ quæ noxiæ esse possent auctoritati Bibliorum apud populum *germanice* ederentur, ac lex s. neita esset quod in ejusmodi lucubrationibus lingua latina esset adhibenda, quemadmodum antea actis temporibus existerat, cautum hoc modo ac impeditum fuisset quominus doctrinæ talium librorum, uti est *rita Jesu* a Straussio confecta, per publicas ephemerides in omnium ore ac manibus versarentur. » Apud Baltzer. Op. cit. fasc. I, § 5.

(2) Præclare iterum Vincentius Lirinensis theologum alloquens: « Catholice fidei, inquit, talentum inviolatum, illibatamque conserva. Quod tibi creditum, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. *Aurum* accepisti, *aurum* redde: nolo mihi pro aliis alia subjicias: nolo pro auro aut imprudenter plumbum, aut fraudulenter aramenta supponas: nolo *auri speciem*, sed *naturam* plane. » Commonit. § 22. ed. Gall. n.

omnibus quæ ad eas referuntur, quæque hic spectamus non solum quatenus locos theologicos constituunt ac *remotas* fidei regulas, verum etiam imo potissimum in ordine ad cognitionem quam sibi de illis theologiae candidatus comparare debet. Quo sub aspectu Scripturarum cognitio complectitur criticam, exegetisim, hermeneuticam, linguisticam, archaeologiam; traditio vero historiam dogmatum, monumenta ecclesiastica, patristicam cum reliquis quæ suo loco expendimus.

Necesse autem non est ut singula hæc capita persequamur cum satis abunde de illis egerimus in priore secundæ hujus tractationis partis sectione: illud tantum animadvertimus, quod dum *historiam dogmatum* commemoravimus, haud significemus uniuscujusque dogmatis originem, prout hæretici atque in his præcipue rationalistæ intelligere consueverunt. Siquidem alia illis origo nisi divina revelatio nec est nec esse potest. Ast per historiam istam unice innuimus originem impugnationis ejusque singillatim dogmatis: a quibus nempe, quo obtentu, queis argumentis quomodo item error propagatus fuerit, quas phases subierit; quando dogma assertum ab Ecclesia sit ac definitum, quinam præcipui veritatis catholice propugnatores extiterint quibusque usi argumentis sint. Hæc enim plurimum conferunt ad eadem dogmata firmanda, præsertim cum hæretici posteriores ut plurimum non nisi obsoletos ac plene contritos errores e suis veluti cineribus excitant (1).

Nec aliter dicas de *patristica*, ut trito jam vocabulo utamur, quæ nempe se protendit ad pleniorum cognitionem eorum quæ ad patres spectant; biographiam præterea, historiam criticam uniuscujusque laborum seu commentariorum ordinem chronologicum, operum quæ genuina habentur ad adscriptitiis aut interpolatis secretionem, præstantiores demum editiones complectitur (2). Ab hac nonnulli distinguere solent *patrologiam* veluti illius partem, cujus præcipuus scopus est in doctrinam sanctorum patrum intimius penetrare, opiniones quaque ætate prævalentes sive theologicæ sive philosophicæ expendere, quæ non parum juvant ad illorum intelligentiam assequendam, atque ad verum eorum sensum detegendum. Patristicæ subsidio non modo theologus poterit sese ab illa defendere, hoc

(1) Exemplo sint sociniani qui sabellianismum, paulicianismum, noetismum denuo excitarunt; item lutherani et calviniani qui Aerii, Vigitantii, Joviniani, aliorumque absurda commenta adoptarunt, et ita porro.

(2) Eminent inter cetera hæc de re duo egregia opera, nempe: *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques* par le R. P. Dom Remy Ceillier Bénédictin. etc. Paris, 1729. Quod quidem opus XXIII. volum. in 4. constat, præter locupletissimum indicem qui constituit volum. XXIV; atque « Apparatus ad bibliothecam maximam veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum Lugdani editam, » opera et studio Domni Nicolai le-Nourry presbyteri et monachi ord. s. Bened. duobus volum. in folio. Paris, 1705. Adjumento pariter esse poterunt *Apparatus sacri* Ant. Fosseviui S. J. Venet. 1606. trib. volum. in fol. Et quoad antiquiores patres, præter Cotelerium qui edidit duobus vol. patres apostolicos, « Illustrium ecclesiæ orientalis scriptorum qui sanctitate juxta et eruditione floruerunt I. et II. Christi seculo vitæ et documenta » auctore R. P. Petro Halloix S. J., Duaci 1655. et 1656. duob. volum. in fol.

præsertim tempore sane turpi hallucinatione, qua ut ut testimonia apocrypha pro genuinis ac sinceris adducantur, antiquiores auctores exscribendo qui ea primum protulerunt nondum severiore critique faciem præferente; verum etiam germanam poterit patrum mentem assequi quoad illos textus quibus hæretici abutuntur ad catholicam doctrinam labefactandam. Prolegomena, et apposite dissertationes ac note a doctis illorum operum editoribus adornatæ adjumento erunt perutili ei qui serio velit in id studium incumbere.

Optandum quidem esset ut eadem adhiberetur diligentia in cognoscenda scholasticorum critica historia, nec non opinionibus quæ apud illos invaluerunt, et mutationibus quibus fuerunt obnoxia, aliisque ejusmodi ex quibus haud modica commoda in proprium usum theologus derivare posset.

Sed ut aliquid jam attingamus de instrumentis *extrinsecis* et adscititiis, tot fere hæc sunt quot, pene dixerim, sunt bonæ artes ac disciplinae. Vix enim aliqua ex eis invenitur ex qua depromere nequeat theologus aliquid saltem quo catholica veritas aut illustretur aut defendatur. His siquidem omnibus cum religionis catholice hostes turpiter abusi sint ad eam impugnandam, theologus ad eas confugiat necesse est, ut inde pharmacum extrahat unde increduli aut hæretici venenum hauserunt; et arma conquirit unde illi sibi tela quibus eam confoderent, compararunt (1).

In harum prælectionum decursu non semel vidimus qua ratione catholice doctrinæ adversarii abusi fuerint dialectica, metaphysica, psychologia, physica, mathesi, astronomia, geologia, physiologia, philologia, sculptura, pictura, poesi, archaeologia, historia, politica, utroque jure civili et ecclesiastico, ut sese illis offerebat occasio. Quoniam vero vix aut ne vix quidem fieri potest ut quisquam sit disciplinis his omnibus apprime instructus, saltem cognoscat oportet, dum veritatis catholice vindicias sumit, celebriores auctores qui illas singulas excoluerunt, et in unaquaque excellunt, ut inde communi se possit adversus improbos acatholicorum conatus. Quo recentiores vero auctores sunt et scientiam ad ulteriorem perfectionem provexerunt, eo magis videntur idonei; quippe, uti non semel animadvertimus, quo magis scientiæ progrediuntur, perimunt difficultates quas illæ in sua veluti infantia procreant. Quapropter theologo maxime cordi esse debet ut cum scientiarum incremento pari gradu incedens, semper eisdem valeat pro opportunitate uti. Sic eam reprehensionem effugiet quæ non semel in theologos intentata est, eos videlicet *stationarios* esse, ac dum scientiæ omnes seculo progrediente magis in dies proficiunt ac ditescunt, eosdem in antea actis se-

(1) Cf. hæc de re egregium opus jam a nobis laudatum *Conférence sulla connessione delle scienze e della religione* etc. auctore cl. episcopo Nicolao Wiseman, præsertim vero XII. seu ultimam conferentiam, in qua egregius auctor ad optima quæque studia colenda, opportunis ac ingeniosis in medium argumentis allatis, theologos excitat ac impellit.